

ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(συνοπτική παρουσίαση: Μένης Θεοδωρίδης, 2017)

Το Πρόγραμμα "Σελίδες από την Ελληνική Ιστορία" ήταν καρπός μιας ανάθεσης της, τότε, Διεύθυνσης Εκπαίδευσης Ελληνοπαίδων Εξωτερικού (ΥΠΕΠΘ, 1982-84) για τον σχεδιασμό και την παραγωγή πρότυπου εκπαιδευτικού υλικού που θα παρουσίαζε ένα 'πανόραμα' του ελληνικού πολιτισμού συνοδεύοντας το επίσημο Αναλυτικό Πρόγραμμα Γλώσσας και Ιστορίας το οποίο προβλέπονταν για τα 'ενταγμένα' και για τα 'αμιγώς ελληνικά' σχολεία στις κοινότητες των ελλήνων μεταναστών της Γερμανίας.

Μεθοδολογία:

Θεμελιώδης επιλογή του προγράμματος ήταν, η συστηματική επαφή των μαθητών με ποικίλες όψεις του ελληνικού πολιτισμού να συντελείται κυρίως μέσα από επιλεγμένα εξωσχολικά βιβλία ενώ το πλούσιο πολυτροπικό εκπαιδευτικό υλικό να λειτουργεί υποστηρικτικά και να κατευθύνει την αξιοποίηση των βιβλίων. Ιδιαίτερη προσπάθεια έγινε ώστε το εκπαιδευτικό υλικό κατά το δυνατόν να γοητεύει τους έλληνες μαθητές του εξωτερικού, λειτουργώντας ως ερέθισμα-πρόσκληση γνωριμίας με τον πολιτισμό της χώρας καταγωγής τους. Ακόμη έγινε προσπάθεια το εκπαιδευτικό υλικό να λειτουργεί ως συνοπτική 'κιβωτός' όπου περιέχονται αντιπροσωπευτικά στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού σε πολλά επίπεδα (κείμενα, μουσική, εικόνες, ήχοι, ντοκουμέντα).

Το εκπαιδευτικό υλικό κατανεμήθηκε σε τέσσερις κύκλους: Αρχαία Ελλάδα, Βυζάντιο, Τουρκοκρατία-1821, Σύγχρονη Ελλάδα (τα επιστημολογικά προβλήματα της περιοδολόγησης αυτής δεν είχαν τότε αναδειχθεί στο χώρο της εκπαίδευσης). Σε γενικές γραμμές, η αντιμετώπιση της ιστορίας ακολούθησε τη δομή και την ύλη του ισχύοντος μαθήματος με μικρές, επιμέρους διαφοροποιήσεις στον κύκλο "Σύγχρονη Ελλάδα" όπου δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην ακόμα νωπή μνήμη της δικτατορίας '67-'74, πάντοτε όμως στα όρια της επίσημης, κρατούσας αντίληψης.

Κάθε κύκλος περιλάμβανε ένα 'βιβλίο-άξονα' που εισάγονταν από ηχογραφημένα αποσπάσματα (κασέτα "Ένα βιβλίο στα χέρια μου") και ήταν διαθέσιμο σε 20 αντίτυπα (για κάθε σχολείο όπου εφαρμοζόταν το Πρόγραμμα). Επίσης περιλάμβανε μια μικρή 'θεματική βιβλιοθήκη' από εξωσχολικά βιβλία που αναφέρονταν στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο και προβλέπονταν σε 2 αντίτυπα για κάθε σχολείο. Τα υποστηρικτικά αυτά βιβλία μυθοπλασίας επίσης εισάγονταν από ηχογραφημένα αποσπάσματα (κασέτα 'Ενοτήτων') ενώ τα υποστηρικτικά βιβλία γνώσεων και αναφοράς εντάσσονταν στις προβλεπόμενες εκπαιδευτικές ενότητες δραστηριοτήτων. Τέλος, σε κάθε κύκλο, περιλαμβάνονταν ηχητικά στιγμιότυπα, εκτενές φωτογραφικό υλικό καθώς και απτό υλικό δραστηριοτήτων

χειροτεχνίας ώστε να ολοκληρώνεται μια πολυτροπική εμπειρία για την εκάστοτε ιστορική περίοδο.

Οι δημιουργοί του Προγράμματος:

Έρευνα, επιλογή βιβλίων και επιμέλεια παραγωγής: Ζωή Βαλάση και Διονύσης Βαλάσης

Συνοδευτικά κείμενα: Ζωή Βαλάση

Φωτογραφική και γραφιστική επιμέλεια: Διονύσης Βαλάσης

Εκπαιδευτικός σχεδιασμός και σκηνοθετική επιμέλεια: Μένης Θεοδωρίδης

Το εκπαιδευτικό υλικό παραδόθηκε ως πρότυπο το 1983 και στη συνέχεια παράχθηκε σε πέντε πλήρη αντίτυπα που διοχετεύτηκαν σε σχολικές μονάδες στη Γερμανία. Δυστυχώς η πορεία των πέντε αντιτύπων δεν καταγράφηκε από το ΥΠΕΠΘ και -καθώς δεν πραγματοποιήθηκαν τα επιτόπου προβλεπόμενα επιμορφωτικά σεμινάρια για τους εκπαιδευτικούς που θα τα εφάρμοζαν- δεν υπάρχουν στοιχεία για την αξιοποίησή του. Ενδέχεται μάλιστα να διανεμήθηκε συγκυριακά χωρίς να διασφαλιστεί η παρουσία και των τεσσάρων κύκλων στις αντίστοιχες σχολικές μονάδες. Ας σημειωθεί ότι, πολύ αργότερα, το 1989-1991 με πρωτοβουλία του Μάρκου, Κυνηγού οραμάτων, πραγματοποιήθηκε πιλοτική εκπαιδευτική εφαρμογή του προγράμματος σε τμήματα του, τότε, Δημοτικού του Κολλεγίου Ψυχικού.

*

Σκεπτικό και διδακτικές επιλογές (Μένης Θεοδωρίδης, 1984)

Επεξεργασία μεθόδου και συγκέντρωση υλικού για τη δημιουργική διδασκαλία της ιστορίας και συναφών μαθημάτων:

Ένας από τους βασικούς στόχους πολλών μαθημάτων στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι το βάθεμα της εθνικής συνείδησης των μαθητών και η διάπλασή τους σε χρηστούς πολίτες.

Σήμερα, πιο έντονα απ' ό τι στο παρελθόν, μπορούμε να συμπληρώσουμε ότι η διαμόρφωση μιας συνείδησης του "ανήκειν" σ' ένα σύνολο με κοινά γλωσσικά, εθνικά, θρησκευτικά χαρακτηριστικά, δεν περνάει μέσα από την καλλιέργεια εθνικιστικών συναισθημάτων, αλλά μέσα από την κατανόηση και αποδοχή του διαφορετικού. Η εθνική συνείδηση πρέπει να νοείται ως ψηφίδα δίπλα σε άλλες διαφορετικές εθνικές συνειδήσεις, που όλες μαζί συνθέτουν το μωσαϊκό σύνολο του ανθρώπινου πολιτισμού. Ο στόχος αυτός υλοποιείται σε μικρό μόνο βαθμό στην τρέχουσα δημοτική παιδεία. Τα σχετικά μαθήματα εξακολουθούν είτε να αναλώνονται σε παράθεση και απαρίθμηση στείρων πληροφοριών που δεν καλλιεργούν τη δημιουργικότητα της παιδικής σκέψης, είτε κατ' ουσίαν να ολισθαίνουν σε κηρύγματα εθνικισμού, που καταφρονούν το διαφορετικό και μεταδίδουν αίσθημα άλογης φυλετικής ανωτερότητας. Και οι δύο αυτές παραμορφώσεις των στόχων της παιδείας, καθηλώνουν το παιδί-δέκτη σε παθητικό καταναλωτή, χωρίς να του δίνουν τη δυνατότητα να αναπτύξει την εθνική του συνείδηση και τη συνείδηση του πολίτη μέσα από τις δικές του νοητικές και συναισθηματικές διεργασίες. Στερημένος από τη δυνατότητα ενεργητικής συμμετοχής ο μαθητής μεγαλώνει απωθώντας συνολικά τις "ξένες" γι' αυτόν πληροφορίες ως επιβαλλόμενες από ένα εν πολλοίς αυταρχικό και ξεπερασμένο σύστημα.

Η διαρκώς ανανεούμενη προσπάθεια διαμόρφωσης εκπαιδευτικών μεθόδων και εκπαιδευτικού υλικού που θα εξυπηρετήσουν, τους στόχους μιας εθνικής και ταυτόχρονα ανθρωπιστικής παιδείας, πρέπει εκτός άλλων να επιδιώκει τη συνδυαστική επενέργεια πολλών μαθημάτων, ως στοιχείων ενός πολιτισμού που εξελίσσεται μέσα στο χρόνο παρακολουθώντας και αλληλοεπενεργώντας σε άλλους αντίστοιχα εξελισσόμενους πολιτισμούς. Η ιστορία, η γεωγραφία, η διδασκαλία της γλώσσας, τα θρησκευτικά, η μουσική, οι εικαστικές τέχνες είναι στοιχεία ενός πολύμορφου αλλά ενιαίου πολιτισμού: να κάτι που ελάχιστα προβάλλεται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Από την άλλη, ειδικότερα το μάθημα της ιστορίας, δεν πρέπει να διδάσκεται σήμερα ως ένα ιδεατό και ομοιογενές σύνολο χωρίς παρεκβάσεις, κενά και οπισθοδρομήσεις. Η φύση του υλικού με το οποίο καλείται ο ιστορικός να συνθέσει το επιστημονικό του αντικείμενο, πρέπει να αντανακλάται στο ίδιο το αντικείμενο.

Αυτό που προτείνεται είναι η διδασκαλία της ιστορίας (το κατ' εξοχήν μάθημα που συμβάλει στη διαμόρφωση εθνικής συνείδησης) να γίνεται μέσα από πολλαπλά οπτικά και ακουστικά μέσα που να αναπαράγουν στη μικρή τους κλίμακα την αίσθηση ενός ζωντανού και πολύμορφου κοινωνικού και ιστορικού γίνεσθαι. Μέσα από την ιστορία αυτή ο μαθητής πρέπει να πληροφορείται όχι μόνο τη διαδοχή πολιτικών συμβάντων αλλά στοιχεία από την εξέλιξη της γλώσσας, της μουσικής, της καθημερινής ζωής, της παραγωγής των υλικών και πνευματικών αγαθών. Μάλιστα, όλο αυτό το υλικό πρέπει να παρέχεται με τρόπο ώστε ο μαθητής-δέκτης να καλείται σε "ενεργή συμμετοχή" να ανακαλύπτει και να συνδυάζει τα δεδομένα, πλάθοντας μόνος του, ως ένα βαθμό, το νόημα και τη σημασία του εθνικού του πολιτισμού.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε τη σημασία που έχει μια τέτοια υποκειμενική και συναισθηματική φόρτιση του παιδιού σχετικά με τα στοιχεία που αποτελούν τον εθνικό πολιτισμό:

Το επιστημονικό πλησίασμα της ιστορίας προϋποθέτει εκ μέρους του μαθητή ένα ενδιαφέρον που θα ήταν λάθος να θεωρούσαμε έτσι κι αλλιώς δοσμένο. Απεναντίας, όλα αυτά που απαρτίζουν την ιστορική γνώση (γεγονότα, πληροφορίες κ.λπ.), ελάχιστα ερεθίζουν την προσοχή και το ενδιαφέρον του παιδιού χωρίς κατάλληλη παρουσίαση. Έτσι, η "μύηση" του παιδιού στην "αγάπη για την ιστορία" περνάει μέσα από την ενεργοποίησή του σε νοητικές και δημιουργικές ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ με θέματα από την ιστορία, που θα αποτελέσουν τη συγκινησιακή υποδομή, το κίνητρο, τη γέφυρα για το πέρασμα σε ένα κατοπινό επιστημονικότερο κοίταγμα της ιστορίας.

Και φυσικά, όταν μιλάμε για συγκινησιακή υποδομή, δεν εννοούμε τη στείρα κατανάλωση και αποστήθιση μεγαλοϊδεάτικου ρίγους, αλλά την προσωπική συγκίνηση που μπορεί κανείς να νοιώσει όταν "ψιθυριστά συνομιλήσει" με το παρελθόν του και τις πολιτιστικές του καταβολές. Όταν καταφέρουμε να φορτίσουμε συναισθηματικά το παιδί για ένα επί μέρους θέμα, είναι σχεδόν σίγουρο ότι το παιδί θα θελήσει από μόνο του να επεκταθεί και να συστηματοποιήσει το πλησίασμα του συνόλου.

Γι' αυτό και η σύγχρονη άποψη για την έκθεση της ιστορικής γνώσης που απευθύνεται σε παιδιά του Δημοτικού, προτιμά να εστιάζει σε ορισμένα μόνο θέματα επιλεκτικά. Από κει και πέρα, αρκεί οι πηγές να είναι εύκολα προσιτές στον μαθητή.

Ακόμα, αυτή η συναισθηματική φόρτιση είναι το ΚΛΕΙΔΙ της επικοινωνίας με τους διαφορετικούς εθνικούς πολιτισμούς. Το παιδί που θα αγαπήσει την εθνική του μουσική και θα την πλησιάσει με κάποιο αληθινά προσωπικό ενδιαφέρον, έχει κιάλας διανύσει την μεγαλύτερη απόσταση για το πλησίασμα άλλων εθνικών μουσικών. Το παιδί που θα συγκινηθεί από την εθνική μικροτεχνία, εύκολα θα εκτιμήσει την μικροτεχνία άλλων πολιτισμών. Πρέπει λοιπόν να τεθεί ως βασικός

στόχος, η παροχή ευκαιριών για όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ποικιλία υποκειμενικών-συναισθηματικών προσεγγίσεων του εθνικού πολιτισμού.

Σε τελευταία ανάλυση και το περιεχόμενο του όρου "Εθνικός Πολιτισμός" δεν πρέπει να οριστεί στατικά. Κάθε δέκτης-μελετητής θα πρέπει να μπορεί να δίνει την προσωπική του "χροιά". Αλλά ακόμα και γι' αυτόν τον ίδιο το δέκτη, τούτη η χροιά συνεχώς διαμορφώνεται και εξελίσσεται καθώς κάθε τόσο εστιάζει σε κάτι καινούργιο που έρχεται να πλουτίσει τη "συλλογή των εμπειριών" που καθένας υπονοεί όταν χρησιμοποιεί τον όρο. Είναι ακριβώς όσοι επιμένουν να χρησιμοποιούν τον όρο ΕΘΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ στεγνά και "αντικειμενικά" αυτοί που εύκολα θα αρνηθούν να πλησιάσουν ένα διαφορετικό εθνικό πολιτισμό όμοια στεγνά ορισμένο, γιατί απλούστατα τίποτα δεν τους παρακινεί για κάτι τέτοιο. Αντίθετα, όσοι έχουν κλείσει μέσα στον όρο στοιχεία συναρπαστικά και αγαπητά, δεν θα διστάσουν να αναζητήσουν παρόμοια στοιχεία σε άλλους διαφορετικούς ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥΣ.

*

Αποσπάσματα από το Φυλλάδιο του Δασκάλου (Μένης Θεοδωρίδης, 1984)

Περιγραφή του Προγράμματος:

Το πρόγραμμα "ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ" έχει σχεδιαστεί με κύριο στόχο του να δημιουργεί, ευκαιρίες για ελεύθερη συζήτηση μέσα στην τάξη. Η εξοικείωση των παιδιών με τη χρήση της μητρικής γλώσσας είναι το κεντρικό σημείο όπου συναντώνται όλες οι δραστηριότητες. Γι' αυτό και ο δάσκαλος, πρέπει, όχι μόνο να ενισχύει τα συγκεκριμένα ερεθίσματα που του προσφέρει το υλικό του προγράμματος, αλλά, και να αξιοποιεί κάθε στοιχείο που, σύμφωνα με την κρίση του, τη φαντασία και την επινοητικότητα του, είναι κατάλληλο για κουβέντα, ανταλλαγή απόψεων, παιχνίδι ανάμεσα στα παιδιά ή ανάμεσα στα παιδιά και τον ίδιο .

Επειδή το πρόγραμμα αυτό δεν είναι καθαρά "σχολικό" αλλά εφαρμόζεται παράλληλα και συμπληρωματικά με το σχολικό, θεμελιακή προϋπόθεση της σωστής λειτουργίας του είναι η δημιουργία στα παιδιά, της εντύπωσης ότι πρόκειται για μια ελεύθερη και ψυχαγωγική δραστηριότητα, η υποβολή μιας αίσθησης παιχνιδιού και διασκέδασης.

Αυτό ακριβώς το πνεύμα πρέπει να χαρακτηρίζει την εφαρμογή του προγράμματος ενώ, σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να τονίζεται η αυστηρά επιστημονική του συγκρότηση.

Για παράδειγμα, ο δάσκαλος δεν πρέπει να διστάζει να παραλείπει κομμάτια που του φαίνονται δύσκολα, ακόμα και να ανακοινώνει αυτή την απόρριψη στην τάξη ή και να το αποφασίζει από κοινού με τα παιδιά, τονίζοντας ότι η δυσκολία του φαίνεται αντικειμενική, για όλα τα παιδιά -και της Ελλάδας- κι' όχι ειδικά γι' αυτά που ζουν σε ξένη χώρα.

Μια τέτοια διαδικασία, από τη μια καλλιεργεί την εντύπωση της ελευθερίας, της ελαστικότητας και της προσαρμοστικότητας του προγράμματος, κι από την άλλη, πετυχαίνει τούτο: προφυλάγει τα παιδιά από ένα αίσθημα μειονεξίας απέναντι στα παιδιά της Ελλάδας και, ακόμα παραπέρα, τους δημιουργεί μια αίσθηση ταύτισης, συντροφικότητας, κοινής μοίρας μπροστά στην ίδια δοκιμασία: την κατάκτηση του λόγου.

Το πρόγραμμα έχει περιεχόμενο και σκοπό την Ελλάδα. Τη διαδρομή της μέσα στο χρόνο και τον πολιτισμό. Γι' αυτό και είναι χωρισμένο σε τέσσερις "Κύκλους".

I . ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

II . ΒΥΖΑΝΤΙΟ

III . ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ - 1821

IV. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ.

Ο χωρισμός αυτός ούτε κλειστός ούτε απόλυτος είναι. Συχνά, η επεξεργασία του υλικού εξελίσσεται σε ένα διαχρονικό παιχνίδι όπου τα παιδιά καλούνται να κρίνουν, να συγκρίνουν, να φανταστούν, να επινοήσουν, να γνωρίσουν.

Σκοπός δεν είναι η "τουριστική" Ελλάδα, ή η εξιδανικευμένη εικόνα της πατρίδας στο πνεύμα και στο ύφος μιας ξεπερασμένης και στείρας πατριδολατρίας αλλά η βαθιά, πολύπλευρη και ουσιαστική γνωριμία των παιδιών με τα στοιχεία εκείνα που δίνουν το "αληθινά μεγάλο πρόσωπο της Ελλάδας" εκείνα ακριβώς που το παιδί πρέπει να μάθει να ξεχωρίζει και να εκτιμά, ν' αγαπά και να σέβεται.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων στηρίζεται σε:

- Λογοτεχνικά βιβλία
- Κασέτες με πολλών ειδών ηχητικό υλικό
- Διαφάνειες με καθορισμένα θέματα
- Καρτέλες δραστηριοτήτων
- Παιχνίδια

Από τα παραπάνω, μόνο τα λογοτεχνικά βιβλία είναι υλικό που δεν φτιάχτηκε ειδικά για το πρόγραμμα. Έγινε μόνο η επιλογή τους ανάμεσα Α) Στα καλύτερα που κυκλοφορούν στην Ελλάδα, και Β) Στα πιο κατάλληλα για τις ανάγκες του προγράμματος και τις δυνατότητες των παιδιών στα οποία απευθύνονται.

Έτσι, το πρόγραμμα αυτό, πέρα από τη λειτουργία του ως μέσου συμπληρωματικού και ενισχυτικού της προσέγγισης στη μητρική γλώσσα αποτελεί και μια πρόταση πρότυπης θεματικής βιβλιοθήκης. Που θα είναι ένα πραγματικά δημιουργικό πολιτιστικό κύτταρο, ικανό να ελκύσει τα παιδιά στη μάθηση, στην ψυχαγωγία και στην πληροφόρηση μέσα από την ομορφιά του πλούσιου, πολύχρωμου και πολυδύναμου καλλιτεχνικού λόγου.

Περιγραφή του υλικού:

Το πρόγραμμα "ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ" αποτελείται από τέσσερις "κύκλους" α υ τ ο τ ε λ ε ί ς . Το υλικό κάθε κύκλου αναφέρεται σε μια περίοδο της ελληνικής ιστορίας.

I	Κύκλος	-	ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ
II	Κύκλος	-	ΒΥΖΑΝΤΙΟ
III	Κύκλος	-	ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ - 1821
IV	Κύκλος	-	ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

Το σεντούκι κάθε κύκλου περιέχει:

- Ένα λογοτεχνικό βιβλίο σε 20 αντίτυπα. Το ονομάζουμε "βιβλίο - άξονα".

- Άλλα βιβλία, λογοτεχνικά ή εκδόσεις Τέχνης, σε 2 αντίτυπα. Τα χαρακτηρίζουμε ως "υποστηρικτικά βιβλία".

Την "Κασέτα Α" που αντιστοιχεί στο βιβλίο-άξονα (περιέχει αποσπάσματα από το βιβλίο-άξονα με περισσότερη ή λιγότερη δραματοποίηση). Με το διακριτικό "Ένα βιβλίο στα χέρια μου". Η "Κασέτα Α" μπορεί στην πραγματικότητα ν'αποτελείται από δύο κασέτες (όταν το κείμενο είναι πολύ και η μια κασέτα δεν επαρκεί). Τότε και η δεύτερη κασέτα Α έχει τα ίδια διακριτικά και τον ίδιο τίτλο: "Ένα βιβλίο στα χέρια μου" αλλά στις πλευρές σημειώνουμε 3 και 4 κι όχι 1 και 2. Π.χ. "Κασέτα Α" του Κύκλου Ι είναι ΙΑ1, ΙΑ2, ΙΑ3, ΙΑ4 (δύο κασέτες). Στόχος της κασέτας Α είναι να παρακινήσει τα παιδιά να διαβάσουν το βιβλίο. Για όσα παιδιά διάβασαν από μόνα τους το βιβλίο, η κασέτα Α έχει στόχο την ακουστική εξοικείωση (των παιδιών) με τη μητρική γλώσσα και τον καλλιτεχνικό λόγο.

Την "Κασέτα Β ενότιων". Περιέχει υλικό κατάλληλο για πληροφόρηση, προβληματισμό, συζήτηση, δραστηριότητες. Περιέχει κείμενα λογοτεχνικά (πεζό λόγο και ποίηση), κείμενα λαϊκού ή λόγιου λόγου, μαρτυρίες, συνεντεύξεις με ειδικούς επιστήμονες και καλλιτέχνες, μουσική (κοσμική, θρησκευτική, τραγούδι) κ.ά. Οι ενότητες είναι αυτόνομες και μεταξύ τους ξεχωρίζουν με έναν χαρακτηριστικό ήχο.

Διαφάνειες, χωρισμένες και αυτές σε ενότητες και αριθμημένες έτσι που να μπορεί, εύκολα ο δάσκαλος να βρίσκει το συνοδευτικό σχόλιο στο φυλλάδιο "Σχόλια που συνοδεύουν τις διαφάνειες". Οι ενότητες αυτές είναι αυτόνομες. Μικρά χαρτονάκια χωρίζουν τις διαφάνειες της μιας ενότητας από την άλλη.

Καρτέλες δραστηριοτήτων. Έντυπες, πλαστικοποιημένες σε ειδική διαφανή θήκη, αριθμημένες, με σαφείς οδηγίες για τον τρόπο χρήσης τους.

Παιχνίδια κατασκευών κ.ά. (χαρτοκατασκευές, χειροτεχνία κ.λπ.)

Φυλλάδιο οδηγιών προς το δάσκαλο.

*